

RONALD DWORKIN
SHVAĆANJE
PRAVÂ
OZBILJNO

RONALD DWORKIN

Shvaćanje pravâ ozbiljno

NOVO IZDANJE S ODGOVOROM KRITIČARIMA

S engleskoga preveli

RAJKA RUSAN

MIOMIR MATULović

Predgovor

MIOMIR MATULović

KruZak
Zagreb, 2003.

KruZak

2. PRAVA I PRAVO DA SE POVRIJEDI ZAKON

Počet ću s pitanjem koje je najspornije. Ima li Amerikanac ikada moralno pravo da povrijedi zakon? Pretpostavimo da netko prizna da je zakon valjan. Ima li on stoga dužnost da mu se pokorava? Oni koji nastoje odgovoriti na to pitanje izgleda da se dijele u dva tabora. Konzervativci, kako ću ih nazvati, čini se da ne odobravaju nijedan čin neposluha, oni su zadovoljni kada pravosuđe progoni takva djela, a razočarani su kada osuđujuće presude bivaju ukinute. Druga skupina, liberali, pokazuju mnogo više razumijevanja, barem za neke slučajeve neposluha, oni ponekad ne odobravaju sudbene progone, a vesele se oslobađajućim presudama. Međutim, ako ostavimo po strani te emocionalne reakcije i obratimo pozornost na argumente koje dvije strane rabe, otkrit ćemo iznenađujuću činjenicu. Obje skupine daju u biti isti odgovor na načelno pitanje o kojem se navodno spore.

Razlog koji daju obje strane je ovaj. U demokraciji ili, barem, demokraciji koja načelno poštuje individualna prava, svaki građanin ima opću moralnu dužnost da se pokorava svim zakonima, premda možda želi da se neki od njih izmijene. On tu dužnost ima prema svojim sugrađanima, koji se pokoravaju zakonima koji im se ne sviđaju, u njegovu korist. Ali ta opća dužnost ne može biti apsolutna dužnost, jer čak i društvo koje je načelno pravedno može stvarati nepravedne zakone i politike, a čovjek ima i druge dužnosti pored dužnosti prema državi. Čovjek mora poštovati svoje dužnosti prema Bogu i vlastitoj savjesti, a kad su one u sukobu s njegovom dužnosti prema državi, tad je on ovlašten, na kraju krajeva, učiniti ono što misli da je ispravno. Međutim, ako on odluči da mora povrijediti zakon, onda se mora podvrgnuti presudi i kazni koju država odredi, priznajući činjenicu da je njegova vjerska ili moralna obveza nadjačala njegovu dužnost prema sugrađanima, ali je nije dokinula.

Naravno, ovaj uobičajeni odgovor može se razraditi na brojne različite načine. Neki će dužnost prema državi opisati kao temeljnu i disidenta ocrtati kao vjerskog ili moralnog fanatika. Drugi će dužnosti prema državi prigovoriti, a one koji joj se odupiru ocrtati kao moralne heroje. Ali to su razlike u nijansi, a mislim da stav koji sam opisao predstavlja stajalište većine onih koji se sami opredjeljuju za ili protiv građanskog neposluha u pojedinim slučajevima.

Ne tvrdim da svi zastupaju to stajalište. Mora da ima onih koji dužnost prema državi tako visoko uzdižu da ne priznaju kako ikada može biti nadjačana. A sigurno postoje i oni koji niječu da čovjek ikada ima moralnu dužnost da se pokorava zakonu, barem u Sjedinjenim Državama danas. Ali ta dva ekstremna stava su mršavi repovi zvonolike krivulje, a svi oni koji se nalaze između podržavaju ortodokсни stav koji sam opisao – da ljudi imaju dužnost pokoravati se zakonu, ali imaju i pravo slijediti svoju savjest kada je ona u sukobu s tom dužnosti.

Ali ako je tako, onda imamo paradoksalnu činjenicu da se ljudi koji daju isti odgovor na načelno pitanje moraju toliko ne slagati i žestoko svađati u pojedinačnim slučajevima. Paradoks je čak dublji, jer svaka strana barem u nekim slučajevima zauzima stav koji izgleda bezuvjetno protivan teorijskom stavu koji obje one prihvaćaju. Primjerice, taj stav bio je podvrgnut provjeri kada su neki izbjegavali novačenje na temelju prigovora savjesti ili poticali druge da počine to kazneno djelo. Konzervativci su tvrdili da se takvi ljudi moraju sudbeno progoniti, čak i kad su iskreni. Zašto se moraju sudbeno progoniti? Jer društvo ne može tolerirati slabljenje poštovanja prema zakonu, koje njihova djela predstavljaju i potiču. Ukratko, oni se moraju sudbeno progoniti kako bi se oni, i njima slični, odvratili od toga da čine ono što su učinili.

Dublje objašnjenje leži u nizu zabuna koje često dovode u nepravilnu argumentaciju o pravima. Te su zabune zamaglile sva pitanja koja sam na početku spomenuo i sputale nastojanja da se razvije koherentna teorija o tome kako se država koja poštuje prava mora ponašati.

Da ovo objasnim, moram svratiti pozornost na činjenicu, koja je poznata filozofima, ali se često zanemaruje u političkim raspravama, da riječ “pravo” ima različitu snagu unutar različitih konteksta. U većini slučajeva kada kažemo da netko ima “pravo” da nešto čini podrazumijevamo da je pogrešno upletati se u ono što on čini ili, barem, da su potrebni neki posebni razlozi za opravdanje bilo kakvog upletanja. Ja rabim taj jaki smisao prava kada kažem da vi imate pravo potrošiti svoj novac na kockanje ako želite, premda ga trebate potrošiti na hvalevredniji način. Mislim kako je pogrešno da se bilo tko miješa, čak i ako vi kanite potrošiti svoj novac na način za koji mislim da je pogrešan.

Postoji jasna razlika između toga kad se kaže da u tom smislu netko ima pravo da nešto čini, i kad se kaže da je “ispravno” da on to čini ili da on neće “pogriješiti” ako to čini. Netko može imati pravo da nešto čini, iako je pogrešno da to čini, kao što to može biti u slučaju s kockanjem. Suprotno, možda je ispravno da on nešto čini, pa ipak on možda nema pravo da to čini, u smislu da nije pogrešno ako ga netko spriječi u njegovom pokušaju. Ako naše vojne postrojbe zarobe neprijateljskog vojnika, mi možemo reći da je ispravno da on pokuša pobjeći, ali iz toga ne slijedi kako je pogrešno da ga pokušamo spriječiti. Možemo mu se diviti zbog njegovog pokušaja bijega, pa čak ga i manje cijeniti ako ne pokuša pobjeći. Ali to ne sugerira kako je pogrešno da mu se ispriječimo na njegovom putu. Upravo suprotno, ako mislimo da smo u pravu, onda mislimo kako je ispravno da učinimo sve što možemo da ga spriječimo.

Ta razlika između pitanja ima li čovjek pravo da nešto čini i pitanja je li ispravno da on to čini obično ne stvara probleme. Ali ponekad ih stvara, jer ponekad kažemo da čovjek ima pravo da nešto čini kada mislimo samo nijekati kako je pogrešno da on to čini. Tako kažemo da zarobljeni vojnik ima “pravo” da pokuša pobjeći kada mislimo da on nema dužnost da ne pokuša pobjeći, a ne da činimo nešto pogrešno ako ga spriječimo. “Pravo” rabimo na taj način kada govorimo da netko ima “pravo” da postupi prema svojim načelima ili “pravo” da slijedi svoju savjest. Mislimo da on neće pogriješiti ako djeluje prema svojim iskrenim uvjerenjima, čak ako se ne slažemo s tim uvjerenjima, pa čak i ako ga, zbog politike ili drugih razloga, moramo siliti da postupi suprotno njima.

Pretpostavimo da čovjek vjeruje kako su socijalne naknade za siromašne jako pogrešne, jer potkopavaju poduzetništvo, i zato svake godine prijavljuje svoj puni iznos poreza na dohodak, ali odbija platiti polovicu. Možemo reći da on ima pravo da odbije platiti, ako to želi, ali da država ima pravo da on plati puni iznos, i da ga novčano kazni ili zatvori zbog zakašnjenja u plaćanju, ako je to nužno da porezni sustav djeluje učinkovito. U većini slučajeva ne stojimo na takvom stajalištu, ne kažemo da običan lopov ima pravo da krade ako to želi, sve dok prihvaća kaznu. Kažemo da čovjek ima pravo da povrijedi zakon, čak ako država ima pravo da ga kazni, samo kada mislimo da on ne čini ništa pogrešno ako tako postupi zbog svojih uvjerenja.²

Te nam razlike omogućuju da uočimo dvosmislenost ortodoksnog pitanja: ima li čovjek ikada pravo da povrijedi zakon? Misli li se tim pitanjem pitati ima li on ikada pravo u jakom smislu da povrijedi zakon, tako da je pogrešno da ga država spriječi ako ga uhiti i sudbeno progoni? Ili se misli njime pitati postupa li on ikada ispravno povrjeđujući zakon, tako da ga svi trebamo poštovati, čak ako ga država treba zatvoriti?

Ako smatramo da je ortodokсни stav odgovor na prvo – i najvažnije – pitanje, onda se pojavljuju paradoksi koje sam upravo opisao. Ali ako ga shvatimo kao odgovor na drugo pitanje, do toga ne dolazi. Konzervativci i liberali slažu se da ponekad čovjek ne čini nešto pogrešno povrjeđujući zakon kada to zahtijeva njegova savjest. Kada se ne slažu, tada se ne slažu oko različitog pitanja, a to je kakva treba biti reakcija države. Obje strane misle da ponekad država treba sudbeno progoniti. Ali to nije nekonzistentno s iskazom da je čovjek kojega se sudbeno progoni ispravno postupio povrjeđujući zakon.

Ti paradoksi izgledaju kao pravi paradoksi, jer se ta dva pitanja obično ne razlikuju, a ortodokсни stav predstavlja se kao opće rješenje problema građanskog neposluha. Ali jednom kada se načini razlika, očito je da je stav bio tako široko prihvaćen samo zato što se, kada se primijeni, smatra odgovorom na drugo pitanje, ali ne i na prvo. Ključnu razliku zamagljuje problematična ideja prava na savjest. Ta ideja bila je u središtu nedavnih rasprava o političkoj obvezi, ali ona nam odvlači pozornost od ključnih političkih pitanja. Stanje čovjekove savjesti može biti odlučujuće ili središnje

² Ne iznenađuje da mi ponekad rabimo pojam imati pravo da bismo kazali kako se drugi ne smiju upletati u neku radnju, a ponekad da bismo kazali kako nije pogrešno izvršiti radnju. Često kada netko nema *nikakvo* pravo da nešto čini, primjerice, da fizički napadne drugog čovjeka, točno je *i* da je to pogrešno činiti *i* da su drugi ovlašteni spriječiti ga, tako da ga upozore, ako ne *i* da primijene silu. Stoga je prirodno reći da netko ima pravo kada mislimo nijekati *bilo koju* od tih posljedica, kao i kada mislimo nijekati obje.

kada je riječ o pitanju čini li on nešto moralno pogrešno povrjeđujući zakon, ali ono ne mora biti odlučujuće ili čak središnje kada je riječ o pitanju ima li on pravo da to čini, u jakom smislu te riječi. Čovjek u tom smislu nema pravo da čini što god zahtijeva njegova savjest, ali on u tom smislu može imati pravo da nešto čini, čak ako njegova savjest to ne zahtijeva.

Ako je to točno, onda gotovo da i nema ozbiljnog pokušaja da se odgovori na pitanja koja gotovo svatko želi postaviti. Možemo početi ispočetka tako da ta pitanja jasnije izrazimo. Ima li ikada Amerikanac pravo u jakom smislu da čini nešto što je protuzakonito? Ako ima, kada? Da odgovorimo na ta pitanja, koja su postavljena na taj način, moramo nastojati biti jasniji glede posljedica ranije spomenute ideje da građani imaju barem neka prava protiv svoje vlasti.

Rekao sam da se u Sjedinjenim Državama smatra kako građani imaju određena temeljna prava protiv svoje države, određena moralna prava koja su Ustavom pretvorena u subjektivna prava. Ako je ta ideja značajna i vrijedna veličanja, onda ta prava moraju biti prava u jakom smislu koji sam upravo opisao. Tvrdnja da građani imaju pravo na slobodu govora mora povlačiti kako je pogrešno da ih država sprječava da govore, čak i kada država vjeruje da će ono što će oni reći prouzročiti više štete nego koristi. Tvrdnja ne može samo značiti, prema analogiji s ratnim zarobljenikom, da građani ne čine ništa pogrešno govoreći ono što misle, ali da država zadržava pravo da ih spriječi da to čine.

Ovo je ključna misao, i želim je razraditi. Naravno, odgovorna vlast mora biti spremna opravdati sve što čini, napose kada ograničava slobodu svojih građana. Ali obično je dovoljno opravdanje, čak i za djelo koje ograničava slobodu, da se vjeruje kako će djelo povećati opću korisnost, kako to filozofi nazivaju – da se vjeruje kako će ono ukupno uzeto proizvesti više koristi nego štete. Tako, premda gradska uprava New York Cityja potrebuje opravdanje da zabrani motoristima vožnju Lexington avenijom, dovoljno je opravdanje da mjerodavni službenici na temelju dobrih dokaza vjeruju kako će dobitak za mnoge prevagnuti nad neudobnošću nekolicine. Međutim, kada se kaže da pojedinačni građani imaju prava protiv države, poput prava na slobodu govora, to mora značiti da ta vrsta opravdanja nije dovoljna. Inače tvrdnja neće značiti da pojedinci imaju posebnu zaštitu protiv zakona, kada su njihova prava u igri, a to je upravo smisao tvrdnje.

Nisu sva subjektivna prava ili čak ustavna prava, moralna prava protiv države. Ja danas imam subjektivno pravo voziti u oba smjera Pedesetsedmom ulicom, ali država ne bi učinila ništa pogrešno kada bi tu ulicu proglasila jednosmjernom ako misli da je to u općem interesu. Ja imam ustavno pravo glasovati za kongresnika svake dvije godine, ali federalne i državne vlasti

ne bi učinile ništa pogrešno kada bi, poštujući postupak izmjene Ustava, odredile da mandat kongresnika traje četiri godine umjesto dvije, a opet na temelju prosudbe kako je to za opće dobro.

Ali smatra se da ona ustavna prava koja nazivamo temeljnima, poput prava na slobodu govora, predstavljaju prava protiv države u jakom smislu, a to je smisao hvalisanja da naš pravni sustav poštuje temeljna prava građana. Ako građani imaju moralno pravo na slobodu govora, onda bi vlasti pogriješile kad bi ukinule Prvi amandman koji je jamči, čak ako su uvjerene kako bi većini bilo bolje da se govor ograniči.

Ne smijem ovo preuveličavati. Netko tko tvrdi da građani imaju pravo protiv države ne treba ići tako daleko da kaže da država *nikada* ne smije ograničiti to pravo. Primjerice, on može reći da premda građani imaju pravo na slobodu govora, država smije ograničiti to pravo kada je to nužno da se zaštite prava drugih ili spriječi katastrofa ili čak ostvari očita i velika javna korist (premda, ako prizna ovo potonje kao moguće opravdanje, smatrat će da pravo o kojem je riječ nije među najvažnijima ili temeljnima). Ono što on ne može učiniti jest kazati kako država smije ograničiti pravo temeljem minimalnih razloga, a koji bi bili dovoljni da takvo pravo i ne postoji. On ne može reći da je država ovlaštena djelovati samo na temelju prosudbe da će vjerojatno njeno djelo ukupno uzeto proizvesti korist za zajednicu. To priznanje učinilo bi besmislenom njegovu tvrdnju o pravu i pokazalo da on rabi “pravo” u nekom drugom smislu, a ne u jakom, koji je nužan da njegovoj tvrdnji dade političku važnost za koju se normalno smatra da je ona ima.

Ali tad se odgovori na naša dva pitanja o neposluhu čine jasnima, premda neortodoksnima. U našem društvu čovjek ponekad ima pravo u jakom smislu da se ne pokorava zakonu. On ima to pravo kad god taj zakon nepravedno povrjeđuje njegova prava protiv države. To jest, ako on ima moralno pravo na slobodu govora, onda on ima moralno pravo da povrijedi bilo koji zakon koji država nema pravo usvojiti, zbog njegovog prava. Pravo da se ne pokorava zakonu nije odvojeno pravo, koje je u nekoj svezi sa savješću, a dopuna je drugim pravima protiv države. Ono je samo obilježje tih prava protiv države, i ne može se načelno nijekati, a da se ne niječe da postoje bilo koja prava.

Ovi odgovori izgledaju očitim jednom kada prava protiv države shvatimo kao prava u jakom smislu koji sam opisao. Ako ja imam pravo da izrazim svoje mišljenje o političkim pitanjima, onda je pogrešno da država zakonom zabrani da to činim, čak ako misli da je to u općem interesu. Ako ipak država zakonom zabrani moje djelo, onda je dalje pogrešno da ona provodi taj zakon protiv mene. Moje pravo protiv države znači da je pogrešno da me država sprječava da govorim, a država to ne može ispraviti naprosto tako da poduzme prvi korak.

3. SPORNA PRAVA

Dosada je argument bio hipotetičan: ako čovjek ima pojedino moralno pravo protiv države, onda će to pravo preživjeti nepovoljno zakonodavstvo ili sudsko odlučivanje. Ali to nam ne kazuje kakva on ima prava, a notorno je da se razložni ljudi ne slažu oko toga. Postoji široka suglasnost o određenim izrazitim slučajevima, primjerice, gotovo svatko tko uopće vjeruje u prava priznat će kako čovjek ima moralno pravo da na neprovokativan način kaže što misli o političkim pitanjima, i da je to važno pravo koje država mora nastojati zaštititi. Ali postoji veliki spor oko ograničenja takvih paradigmatičkih prava, a tipičan je slučaj takozvani zakon “protiv nemira” o kojem je bila riječ u poznatom suđenju čikaškoj sedmorici u prošlom desetljeću.

Optuženici su bili optuženi da su se udružili radi prelaska državne granice s namjerom izazivanja nemira. Ta optužba je neodređena – možda neustavno neodređena – ali zakon očito definira kao kazneno djelo afektivne govore u kojima se opravdava nasilje da se osigura politička jednakost. Štiti li pravo na slobodu govora tu vrstu govora? Naravno, to je pravno pitanje, jer priziva odredbu o slobodi govora Prvog amandmana Ustava. Ali to je također moralno pitanje, jer, kao što sam rekao, Prvi amandman moramo smatrati pokušajem da se zaštititi moralno pravo. Sastavni dio posla onih koji su na vlasti je da “definiraju” moralna prava putem zakona i sudskih odluka, to jest, da službeno proglase koji će domašaj moralna prava imati unutar prava. Kongres se s tom zadaćom suočio pri glasovanju o zakonu protiv nemira, a Vrhovni sud se s njom suočio u bezbrojnim slučajevima. Kako se različiti ogranci vlasti trebaju latiti definiranja moralnih prava?

Oni trebaju krenuti od shvaćanja da koju god odluku donijeli, ona može biti pogrešna. Povijest i njihovi nasljednici možda će smatrati da su postupili nepravedno, kada su oni mislili da su bili u pravu. Ako oni ozbiljno shvate svoju dužnost, moraju nastojati ograničiti svoje greške i moraju stoga nastojati otkriti gdje leže opasnosti od grešaka.

Oni mogu u tu svrhu odabrati jedan od dva vrlo različita modela. Prvi model preporučuje da se pronađe sredina između prava pojedinca i zahtjeva društva u cjelini. Kad država *poseže* u moralno pravo (primjerice, definirajući pravo slobode govora uže nego što to pravednost zahtijeva), tad ona nanosi štetu pojedincu. S druge strane, kad država *povećava* pravo (definirajući ga šire nego što to pravednost zahtijeva), tad ona oduzima društvu neku opću korist, poput sigurnih ulica, za koju nema razloga da mu se uskrati. Tako je greška na jednoj strani isto tako ozbiljna kao i greška na drugoj. Vlast se mora držati sredine, dovesti u ravnotežu opće dobro i osobna prava, dajući svakome ono što mu pripada.

Kada državna vlast ili bilo koji od njenih ogranaka definira pravo, ona mora prema prvom modelu imati na umu društvenu cijenu raznih prijedloga i izvršiti nužne prilagodbe. Primjerice, ona ne smije odobriti istu slobodu za bučne javne prosvjede, kao i za mirne političke rasprave, zato što prvi uzrokuju daleko više nevolja negoli potonje. Jednom kada donese odluku koliko će prava priznati, ona mora u potpunosti provesti svoju odluku. To znači dopustiti pojedincu da djeluje unutar svojih prava, kako ih je država definirala, ali ne i izvan toga, tako da ako bilo tko povrijedi zakon, čak i zbog savjesti, on mora biti kažnjen. Nema sumnje da će svaka vlast činiti greške i požaliti zbog jednom donesenih odluka. To je neizbježno. Ali ta će srednja politika dugoročno jamčiti da će greške na jednoj strani biti u ravnoteži s greškama na drugoj strani.

Prvi model, koji je na ovaj način opisan, uvelike je uvjerljiv, i mislim da bi ga većina laika i pravnika strasno prihvatila. Metafora o vaganju javnog interesa s osobnim zahtjevima etablirana je u našoj političkoj i pravnoj retorici, a ta metafora čini model i poznatim i privlačnim. Pa ipak, prvi model je pogrešan, sigurno u slučaju prava koja se općenito smatraju važnima, a metafora je njegova bitna greška.

Institucija prava protiv države nije božji dar ili drevni ritual ili nacionalni šport. To je složena i mukotrpa praksa, koja posao vlasti na osiguravanju opće koristi čini vrlo teškim i skupim, a ona bi bila frivolna i pogrešna praksa ukoliko ne bi služila nekoj svrsi. Svatko tko tvrdi da ozbiljno shvaća prava, i tko hvali našu državu što ih poštuje, mora imati neko shvaćanje o tome koja je to svrha. On mora prihvatiti najmanje jednu od dviju važnih ideja ili obje. Prva je neodređena, ali moćna ideja ljudskog dostojanstva. Ta ideja, koja se povezuje s Kantom, a brane je filozofi različitih škola, pretpostavlja da postoje načini postupanja prema čovjeku koji su nespojivi s njegovim priznavanjem kao ravnopravnog pripadnika ljudske zajednice, i smatra da je takav odnos duboko nepravedan.

Druga je mnogo poznatija ideja političke jednakosti. Ona pretpostavlja da su slabiji pripadnici političke zajednice ovlašteni na istu skrb i poštovanje od svojih vlasti, koju su mnogo moćniji pripadnici osigurali za sebe, tako da ako neki ljudi imaju slobodu odlučivanja, bez obzira na učinak po opće dobro, onda svi ljudi moraju imati istu slobodu. Ovdje ne želim te ideje braniti ili razrađivati, nego želim samo insistirati da svatko tko tvrdi da građani imaju prava mora prihvatiti ideje koje su vrlo bliske ovima.

Smisleno je reći da čovjek ima temeljno pravo protiv države u jakom smislu, poput slobode govora, ako je to pravo nužno da se zaštiti njegovo dostojanstvo ili njegov položaj kao jednako ovlaštenoga na skrb i poštovanje ili neka druga osobna vrijednost sa sličnom posljedicom. Inače to nema nikakvog smisla.

Dakle, ako prava uopće imaju smisla, onda povreda relativno važnog prava mora biti vrlo ozbiljna stvar. Ona znači da se prema čovjeku postupa kao da nije čovjek ili kao da zavrjeđuje manju skrb negoli drugi ljudi. Institucija pravâ počiva na uvjerenju da je to teška nepravda, i da vrijedi platiti veću cijenu socijalne politike ili učinkovitosti koja je nužna da se ona spriječi. Ali tad mora biti pogrešno kazati da je povećavanje prava isto tako ozbiljno kao i posezanje u njih. Ako država griješi u korist pojedinca, onda je to samo malo više košta društvene učinkovitosti nego što je mora koštati; to jest, ona plaća samo malo veću cijenu od one koju je već odlučila da mora platiti. Ali ako ona griješi protiv pojedinca, ona mu nanosi nepravdu čije je izbjegavanje, prema samom njenom računanju, vrijedno dobrog dijela tog novca.

Tako je prvi model neobranjiv. Zapravo on počiva na grešci o kojoj sam ranije raspravljao, naime na brkanju prava društva s pravima pripadnika društva. "Vaganje" je primjereno kada država mora odabrati između suparničkih zahtjeva prava – primjerice, između zahtjeva južnjaka na slobodu udruživanja i zahtjeva crnca na jednakost u obrazovanju. Tada država ne može učiniti ništa drugo negoli procijeniti suparničke zahtjeve i djelovati prema svojoj procjeni. Prvi model pretpostavlja da je "pravo" većine suparničko pravo koje se mora na takav način "vagati", ali to je, kao što sam prije tvrdio, zbrka koja prijeto da uništi pojam individualnih prava. Vrijedno je primijetiti da zajednica odbacuje prvi model u onom području gdje je ulog za pojedinca najveći, u kaznenom postupku. Mi kažemo da je bolje da mnogi krivci budu oslobođeni negoli da jedan nevin čovjek bude osuđen, a ta moralna prodika počiva na odabiru drugog modela za vlast.

Drugi model smatra ukidanje prava ozbiljnijim negoli njegovo povećavanje, a iz te prosudbe proizlaze njegove preporuke. On stipulira da jednom kada je pravo priznato u izrazitim slučajevima, tada država smije to pravo ignorirati samo kada postoji neki uvjerljiv razlog, neki razlog koji je konzistentan s pretpostavkama na kojima se mora temeljiti izvorno pravo.

Ne može se prihvatiti kao argument za ograničenje prava, koje je jednom priznato, samo to da društvo mora platiti dalju cijenu za njegovo proširivanje. Ta dalja cijena mora biti posebna ili slučaj mora imati neko drugo obilježje da bi bilo razborito kazati kako ta posebna cijena nije nužna, iako je velika društvena cijena opravdana da se zaštiti izvorno pravo. Inače, propust države da proširi pravo pokazat će kako je njeno priznavanje prava u izvornom slučaju bila prijevara, obećanje kojeg se ona namjeravala držati samo dok to nije postalo neugodno.

4. ZAŠTO PRAVA SHVAĆATI OZBILJNO?

Rekao sam na početku ovog ogleada da želim pokazati kako mora djelovati država koja izjavljuje da priznaje individualna prava. Ona mora odbaciti tvrdnju da građani nikada nemaju pravo da povrijede njen zakon, i ne smije definirati prava građana tako da se ona mogu ograničiti zbog navodnih razloga općeg dobra. Može se stoga smatrati da bilo koje oštre mjere protiv građanskog neposluha ili kampanje protiv glasnog javnog prosvjedovanja pokazuju njenu neiskrenost. (...) Većina zakona – oni koji definiraju i implementiraju socijalnu, ekonomsku i vanjsku politiku – ne može biti neutralna. Oni moraju najvećim dijelom izražavati stajalište većine o općem dobru. Stoga je institucija pravâ ključna, jer predstavlja obećanje većine da će poštovati dostojanstvo i jednakost manjina. Kada su podjele među skupinama najnasilnije, tada ta gesta mora biti najiskrenija, da bi pravo bilo djelotvorno.

Ta institucija zahtijeva čin vjere manjina, jer će domašaj njihovih prava biti sporan kada god su ona važna i jer će činovnici većine djelovati prema vlastitim predodžbama o tome kakva su stvarno ta prava. Naravno, ti se službenici neće slagati s mnogim zahtjevima koje postavlja manjina. Zbog toga je još važnije da oni ozbiljno shvate svoje odluke. Oni moraju pokazati da shvaćaju što su to prava i ne smiju izbjegavati da prihvate sve posljedice doktrine. Država neće ponovno ustanoviti poštovanje prema pravu ako ne pruži neki razlog da se pravo poštuje. Ona to ne može učiniti ako zanemari jedino obilježje prema kojem se pravo razlikuje od brutalnog poretka. Ako država ne shvaća prava ozbiljno, onda ne shvaća ozbiljno ni samo pravo.